

שיעורים בהלכות שבת

"שבת בשבתו"

שנלמדו ע"י

הרה"ג ר' בן ציון הכהן שטרסמער שליט"א

אב"ד נייטרא ב"פ – בעמח"ס "שבת בשבתו" (עשרה חלקים)

בביל שבת קודש בבוקר

בבית המדרש דק"ק נייטרא 1462 50 ST.

פרשת ויחי תשפ"א

סימן ש"ז סעיף י"ז (שיעור מ"ז)

[שנה מ"ז – שיעור י"ב]

להערות - וכן הרוצה לקבל שיעור זה מדי שבוע בשבוע דרך האימיל Email יפנה אל:

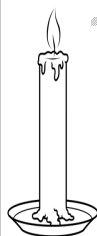
אלכסנדר אליעזר קנאפלער

ALEXANDER KNOPFLER

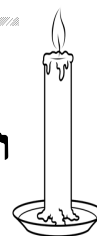
1564 - 48 STREET, BROOKLYN N.Y. 11219

TEL: (917) 755- 4864 • FAX: (718) 437- 3388

Email: igeres@yeshivanet.com

לע"נ מוה"ר אליעזר דוד בן יוסף ע"ה [עייטלין] נפטר י"ד ניסן ער"פ תשע"ה
ולע"נ הרה"ח הגה"צ ר' אלעזר מרדכי בן מוה"ר גדליהו אהרן קעניג זצוק"ל
מנהיג דחסידי ברסלב בעיה"ק צפת תובב"א - נלב"ע ביום כ"ג טבת תשע"ט לפ"ק

הלכות שבת

סימן ש"ז סעיף י"ז [שיעור ט"ז] / פרשת ויחי - שנת תשפ"א לפ"ק

ספרי חכמה אלא הם ידיעות של חוקי המדינה והמסים, ואסור אף לרשב"א, וכן הספר שיש בהם החוקים שצריך נהג רכבת [דרייווער] לדעת כדי לקבל הרשיון [לייסענ"ס] ג"כ אסור לקרוא בשבת. – ולענין היסטארי ביכער כבר למדנו לעיל בסעיף ט"ז שאינם בכלל ספרי חכמה ואסור לכו"ע.

ד] לעיל למדנו כי נוהגין כדעת המקילין בספרי חכמה, כי לא כו"ע סוברים כא"ר ש"ירא שמים ראוי להחמיר בזה, בפרט אם יש לו צורך בכך כגון לקרוא בבית הכסא. – אמנם אף לפ"ז אם הוא במקום נקי שיכולים ללמוד תורה יש לחשוש לדברי רבינו הא"ר כי "ירא שמים ראוי להחמיר בזה", ולא דוקא משום דאסור בעצם לקרוא ספרי חכמה בשבת, דבזה אולי קי"ל כהרשב"א כנ"ל, אלא מטעם אחר משום דבשבת יש לו לעסוק בתורה (תורת שבת, וערוך השלחן) וכדאיתא בירושלמי (שבת פט"ז ד"ג) "לא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לעסוק בהן בדברי תורה". בשעה שאיננו עוסק במצות סעודת שבת באכילה ושתייה ועונג שבת ע"ש בירושלמי (הובא בב"י ריש סי' רפ"ה, ומשנ"ב ר"צ ז).

ובספר תורת שבת כאן כתב עפ"י פי' יפה במה שאחז"ל (שבת קי"ה:) "אמר רבי שמעון בן יוחי אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלים" ונלענ"ד לפרש כי שתי שבתות אלו [הן שבת אחת, אלא] הן שמירת שבת בעונג הנשמה בלימוד תורת ה', ושמירת שבת עם עונג גופני, כגון סעודות שבת עכ"ל. – ועל פי דבריו יש ליישב מה שהקשו על מאמר הש"ס הנ"ל דהרי בתיקוני זוהר (תיקון כ"א) איתא "אם ישראל הוו מקיימין שבת אחת כהלכתה מיד הוו נגאלין" (וכ"כ בירושלמי תענית פ"א סוף ה"א) ומשמע שזהו דעתו של רבי שמעון בן יוחי, כסתמא דספר הזוהר, וזה לכאורה סתירה לדברי הש"ס הנ"ל בשם רבי שמעון בן יוחי דצריך לזה שבת שבתות, אבל לפי דברי תורת שבת אתי שפיר כי היינו הך, ודו"ק.

ה] לפי מה שנתבאר לעיל דהרוצה להקל כדעת הרשב"א ולקרוא ספרי חכמה בשבת מותר, מעתה יש לברר מה דינו של מי שיהי' לו מבחן [טעס"ט] בימי החול על לימודים הללו [כמו שנהוג בחדרים לילדים ובתי ספר לילדות אף של חרדים שלומדים בעת לימודי חול ענינים הללון] האם מותר לו או לה לחזור עליו בשבת ולשנן לעצמו מה שכתוב בספרים כאלו כדי שיצליח בהמבחן, האם יש בזה איסור הכנה או לא. – הנה אם המבחן הוא על לימודי קודש, על חומש, גמרא, והלכות, ודאי דמותר לעסוק בו בשבת אף שכוונתו הוא לצורך מבחן שיהי' לו בחול. והטעם, כי יש לו תועלת בזה גם בשבת עצמו, דבכל רגע ורגע

א] סעיף י"ז – כתב הרמב"ם (כפי' המשניות שבת פכ"ג מ"ב) כי לבד מספרי הנבואה ופירושיהם [ושאר דברי תורה] אסור לקרות בשבת וביום טוב, ואפילו אם היה אותו הספר בחכמה מן החכמות [כי כל ספר שאין בו סרך קדושה יש לגזור משום שטרי הדיוטות (שועה"ר סעיף ל"א)]. אבל בשו"ת הרשב"א (ח"ז סי' רפ"ח) כתב, עוד שאלת, אם מותר לקרות בשבת בספרי רפואות בשבת. [והשיב] מותר לקרות אותם מפני שהן ספרי חכמה, וכך הורה הרמב"ן ז"ל, ומה שאסרו חז"ל לקרות הן שטרי הדיוטות [ואין לגזור על ספרי חכמה בשביל שטרי הדיוטות, מפני שדבר חכמה אינו מתחלף בשטרי הדיוטות ואין לגזור על זה בשביל זה (שועה"ר שם)], עכ"ל. והובא ב' הדעות בב"י ולא הכריע. אבל בשו"ע סעיף י"ז משמע שיש להחמיר כהרמב"ם (כפ' החיים קכ"ג) כי הביא שיטתו בסתמא, ושיטת הרשב"א הביא בשם יש מי שמתיר. וז"ל אסור ללמוד בשבת ויו"ט, זולת בדברי תורה, ואפילו בספרי חכמות אסור. ויש מי שמתיר עכ"ל.

ב] אמנם הלבוש אחר שהביא מחלוקת הנ"ל כתב כי נוהגין כדעת המתירין. וכ"כ בשו"ע הרב (סעיף ל"א). אולם המשנ"ב (ס"ק ס"ה) אחר שכתב שנוהגין להקל מסיים "אבל כתב בא"ר דירא שמים ראוי להחמיר בזה כי הרמב"ם והר"ן אוסרים". אולם הלבוש ושו"ע הרב גם הם ראו כי הרמב"ם והר"ן אוסרים (כמובא בב"י) מ"מ סתמו בספריהם כי נוהגין כהמקילין. וגם הגר"א (פי' ש"ח סעיף נ"י) כתב כי "מסתברא כדברי הרשב"א" והובא במשנ"ב (שם ש"ח ס"ק קס"ד). ולכן למעשה דעביד כמר עביד, ובפרט אם רגיל לקרות בבית הכסא, ובשבת הלא יש כמה דברים שאסור לקרות, כמו שמבואר לעיל בסעיף י"ד-ט"ז, לכן יכולים לסמוך על המקילין ולקרות שם ספרי חכמה.

ג] וספרי חכמה הם כגון ספרים שנכתבים בו ידיעות באברים של אדם, וסדר עבודתם הנפלאים [וכיצד לרפאותם אם נחלו ח"ו], וכן טבעם של בעלי חיים, דהיינו בהמות חיות דגים ועופות השונים, וצמחים, דהיינו אילנות וירקות וזרעים ופרחים ועשבים ופרחים השונים, וכל מערכות השמים, דהיינו חמה ולבנה וסדרי הכוכבים הרבים. גם יש בכלל ספרי חכמה אף אותם שנכתבים ידיעות בדברים שחידשו חכמי העולם כגון עלקטרי"ק, טעלפא"ן, קאר"ס, ערפלענ"ס, ועוד רבות כהנה, כל אלו הם בכלל ספרי חכמה, אשר אסור לקרותם להרמב"ם ומותר להרשב"א, ונוהגין כהמתירין כנ"ל.

אמנם ספרים שכתובים בהם חוקי המדינה, כגון מה שנצרך לעורך דין [לויצ"ר], או רואה חשבון [עקאנטי"ן] אין זה בכלל

שעוסק בתורה יש לו מצוה, וגם קונה לעצמו ידיעת התורה. – ואף בספרי חכמה אם רוצה ונהנה מזה עצמו שניתוסף לו ידיעות בענין זה [ולא רק בשביל המבחן] ג"כ מותר, דהוא כמו צורך והנאת היום ואינו הכנה, אבל השאלה הוא אם אין לו רצון והנאה בידיעות אלו ועושה כן רק בשביל המבחן האם מותר, או לא. – והשאלה יותר מצוי בבתולות שאינם מצווים בלימוד התורה ואין עליהם תביעה שיעסקו בתורה בשבת, והן רוצות לעסוק בשבת בהנ"ל לצורך המבחנים [טעסט"ס] שבימי השבוע.

[ו] ומובא בספרים כי בדבר הזה "האם מותר ללמוד בשבת לימודי חול שצריך להם ליום חול, ואין עצם כוונתו בשביל לדעתו, אלא רק כדי להצליח בבחינה שתיערך ביום חול הסתפק בזה הגאון רבי שלמה זלמן ז"ל" (שש"כ פכ"ה הערה ר"כ). וכנראה שהניחו בספק. אמנם מסתבר דמותר, ואין בכהאי גוונא איסור הכנה, וראיה לדבר ממה שלמדנו לעיל בסעיף ח' "יכול אדם לומר לחבירו לדרך פלוני אני הולך למחר, לך עמי, כיון שהיום יכול לילך לשם, וכל כל כיוצא בזה שיש בו צד היתר לעשותו היום יכול לומר לחבירו שיעשנו למחר" (וכ"כ בעין זה שם בסעיף ז).

ונראה הטעם שאין בו הכנה, כי איסור הכנה שמצינו בדברי חז"ל זהו כגון דאסור להדיח כלים משבת לחול (שבת ק"י א, ס"ו ש"כ סעיף ו) וכן דאסור להציע המטות משבת למוצאי שבת (שבת ק"ג א, ובשו"ע ש"כ מג"א ס"ק ו), ובאלו עושה קצת שינוי בהחפץ, ואף שאינו שינוי ממש, באופן שיש בו איסור מלאכה, מ"מ בשביל שינוי קל כזה יש בו עכ"פ איסור הכנה. ומבואר בפוסקים עוד דפעמים יש אף איסור הכנה להביא דבר, כגון יין ממקום למקום לצורך חול כמ"ש מג"א בס"י תרס"ז (פ"ק ג) וסי' רנ"ד (פ"ק ב"ג) ע"ש, והנה כל אלו יש בהם מעשה משא"כ כאן בסעיף ה' שהוא רק דיבור לבד, אמרינן לעניננו כי דיבור אינו מעשה, וממילא אף קריאה אע"ג שלוקח ספר וקורא בו עיקר הכנה אינו לקיחת הספר אלא הקריאה וקריאה כמו דיבור אין בו מעשה.

[דבר זה כי דיבור אין בו מעשה יש לציין מה שמבואר במס' בבא מציעא דף צ' ע"ב (וסנהדרין ס"ה ב') לענין לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו. כי נחלקו שם האמוראים אם דיבור הוא כמעשה לענין זה לחייבו מלקות, ר' יוחנן סובר שכיון שהמדבר מעקם את פיו הרי הוא כעושה מעשה, וריש לקיש חולק וסובר שעקימת פיו אינה כמעשה, ואין לוקים עליו. מחלוקתם הוא לענין המנהיג שני מיני

בהמה, ועובר על הלאו של לא תחרש בשור ובחמר יחדו, ועשה כן בקול, שצעק עליהם והלכו, ולא החזיקם בידו, לדעת ר' יוחנן חייב מלקות. ולדעת ריש לקיש אינו חייב מלקות, וקי"ל כר' יוחנן דהוי מעשה. אמנם כתבו התוספ' שם כי אף ר' יוחנן לא קאמר דעקימת פיו הוי מעשה אלא שם משום דביבוריה קעביד מעשה, שהבהמות הולכת על ידי קולו, אבל אי לא עביד מעשה על ידי דיבורו מודה ר' יוחנן דאינו מעשה עכ"ד. א"כ כאן לענין הכנה הוי כמו דיבור שאינו עושה מעשה, א"כ אף לר' יוחנן אינו בכלל מעשה, ויש עוד אריכות הדברים באותו סוגיא, ואכמ"ל, ולעניננו די בזה, כי בלא"ה יש לומר דכאן בהכנה לא החמירו כל כך ולכן אע"ג דבעלמא דיבור נחשב כמעשה הכא לא נחשב כמעשה].

וחילוק הנ"ל למה בדיבור אין בו הכנה יש להוסיף בו קצת ביאור יותר, ולומר כי דוקא בהדחת כלים והצעת מטה יש בו איסור הכנה כי באלו עושה קצת שינוי בהחפץ, ואף שאינו שינוי ממש באופן שיש בו איסור מלאכה, מ"מ אף על ידי שינוי קל כזה יש בו עכ"פ איסור הכנה משבת לחול, ואף הבאת דבר ממקום למקום שמשנתה מקום החפץ גם זה נחשב לשינוי ויש בו משום הכנה אבל אם הוא דיבור בעלמא, שלא נשתנה בו שום דבר לא אסרוה חז"ל משום הכנה ולכן ה"ה בקריאה בעלמא בספרי חכמה לצורך מבחן אין בו איסור הכנה כי לא משתנה שום דבר, ואע"ג שיש בו הרבה יותר טירחה מבענין של "לומר לחבירו לדרך פלוני אני הולך למחר, לך עמי" הנ"ל, אין לחלק ביניהם ושניהם דינם שוה, ואין בו הכנה ודו"ק.

[ז] מה שהתיר הרשב"א לקרוא ספרי חכמה בשבת, יש לעיין מה דינו אם הוא בשביל מקצוע ופרנסה שלו, שבשבילו בא לקרות בהם, כגון אם בא להיות רופא, או נוטע אילנות, או לגדל בהמות ועופות, וקורא בספרי חכמה הללו כדי להיות בקי במלאכתו. האם אע"ג דבעלמא אין בספרי חכמה גזירה של שטרי הדיוטות כנ"ל, ואין בו איסור הכנה כנ"ל, מ"מ בכה"ג אסור משום ממצוא חפצין, שעוסק בשבת במה שנוגע לפרנסתו, הנה בשולחן שלמה כתב כאן שבכהאי גוונא אסור. אמנם מסתימת דברי ראשונים ושו"ע ונו"כ כאן משמע דבכל ענין מותר. וי"ל משום שאין איסור מצוא חפצין כשאינו ניכר כמ"ש בשו"ע סעיף ט' (ע"ש ובמג"א י"ג) וגם כאן אינו ניכר למה הוא לומד בספר זה אם משום ידיעה בעלמא או לצורך פרנסתו, ולכן מותר לדעת הרשב"א הנ"ל.

העולה מהנ"ל:

סיפורים שלא היה מעולם. [ולקראו צייטונג, מדברים שאירע עכשיו, ואולי נוגע לו, נחלקו בו הפוסקים].

ג] זרק ספרים של עניני תורה ומוכר וסיפורים שיש בו התעוררות לתורה ומצות מותר ללמוד ולקרא ולא גזרו בהו חז"ל.

ד] אמנם דעת הרשב"א כי ספרי חכמה שאני, ומותר לקוראם

א] לעיל למדנו דיש כמה דברים שאסרו חז"ל לקרות בשבת משום גזירה שלא יקרא השבונות של מסחר ושאר עניני מסחר.

ב] ובכלל זה שאסרו לקרא סיפורים של דברים שאירע מכבר כגון מלחמות וכיוצא בו [הנקרא היסטארי], או סיפור על ימי חייהם של אנשים שונים מאומות העולם, וכן

בשבת. - כגון ספרים על איברי אדם, וסדר עבודתם וכו' וכו'
לרפאותם אם נחלו ה'ו', וכן מבעם של בעלי חיים, בהמות חיות
דגים ועופות. - וצמחים, היינו אילנות וירקות וזרעים ופרחים
ועשבים. של פירות וירקות פרחים ועשבים, - וכל מערכות
השמים, דהיינו חמה ולבנה וסדרי הכוכבים הרבים.

ה] גם יש בכלל היתר של ספרי חכמה, אותם שנכתבים בו
דברים שחידשו חכמי הזמן כגון עלקטרי"ק, טעלפא"ן,
קאר"ס, ערפלענ"ס, וכו' וכו'.

ו] ספר שכתוב בו חוקי המדינה, כגון מה שנצרך לעורך דין
[לוי"ע"ר], או רואה השבון [עקאנטי"ן] אינו בכלל ספרי
החמה, כי הם רק ידיעות של חוקי המדינה והמסים, ואסור
לקרוא בשבת, וכן ספר של חוקים שצריך נהג רכבת
[דריווע"ר] לדעת כדי לקבל הרשיון [לייסענ"ס].

ז] כל זה הוא לשיטת הרשב"א שמתיר לקרוא ספרי חכמה,
אבל דעת הרמב"ם הוא שגם כל ספרי חכמה הוא בכלל
גזירת ה"ז"ל ואסור לקוראם בשבת, ורק ספרים של תורה
ומצות ויראת שמים מותר לקרוא בשבת. - השו"ע מביא
שתי הדעות ונראה שנוטה לדעת הרמב"ם להחמיר בזה.

ח] אבל הלבוש ושו"ע הרב כתבו כי המנהג הוא להתירו.
וכ"כ המשנ"ב אלא שמוסיף בשם האליה רבא כי "ירא
שמים ראוי להחמיר בזה" ולחשוש לדעת הרמב"ם. ולמעשה
דעביד כמר עביד. ובפרט אם רגיל לקרות בבית הכסא,
ובשבת הלא יש כמה דברים שאסור לקרות, כמו שלמדנו
לעיל, לכן יכול לסמוך על המקילין ולקרות שם ספרי חכמה.

ט] אמנם אם הוא במקום נקי שיכול ללמוד תורה יש לחשוש
יותר לדברי הא"ר כי "רא שמים ראוי להחמיר בזה"
ומטעם אחר, והוא משום דבשבת יש לו לעסוק בתורה,
כדאי' בירושלמי "לא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לעסוק
בהן בדברי תורה", בשעה שאינו עוסק במצות סעודות שבת.

י] בספר תורת שבת כתב עפ"ז פי' יפה במה שאחז"ל [במס'
שבת ק"ה ב'] "אמר רבי שמעון בן יוחי אלמלי משמרין
ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלים", ד"ל כי שתי
שבתות אלו הן שבת אחת, אלא הן שמירת שבת בעונג
הנשמה של תורה ותפלה, ושמירת שבת של עונג גופני, כגון
סעודות שבת, ואם ישמרו שניהם כהלכתו מיד היה נגאלים
עכ"ד. ואכן בתיקוני זוהר איתא "אם ישראל הוו מקיימין
שבת אחת כהלכתה מיד הוו נגאלין" ולפי הנ"ל אינו סתירה
לדברי רבי שמעון בן יוחי שבש"ס אלא היינו הך.

יא] הרוצה להקל כהרשב"א ולקרוא ספרי חכמה בשבת, יש
שנסתפקו אם מותר אף כשעושה כן רק כדי להכין
למבחן [מעם"ט] שבימי החול.

יב] כמו שמצוי בחיזום גם בחדרים לילדים, ובתי ספר
לילדות, שלומדים בעת לימודי חול לימודים הללו,
ובבית חוזר עליו ומשננו כדי להצליח בהמבחן.

יג] והנה אם המבחן הוא על לימודי קודש, על חומש, גמרא,
והלכות, ודאי דמותר לעסוק בו בשבת אף שבוזגתו הוא
לצורך מבחן שיהי' לו בחול. והטעם כי יש לו תועלת בזה גם
בשבת עצמו, דבכל רגע ורגע שעוסק בתורה יש לו מצוה,
וגם קונה לעצמו ידיעת התורה.

יד] ואף בספרי חכמה אם רוצה ונהנה מזה עצמו שניתוסף
לו ידיעות בענין זה [ולא רק בשביל המבחן] ג"כ מותר,
דהוא כמו צורך והנאת היום ואינו הכנה, אבל השאלה היא
אם אין לו רצון והנאה בידיעות אלו ועושה כן רק בשביל
המבחן האם מותר, או לא.

טו] והשאלה יותר מצוי בבתולות שאינם מצויים בלימוד
התורה ואין עליהם תביעה שיעסקו בתורה בשבת, האם
מותרות בהנ"ל.

טז] ומסתבר דמותר, ואין בכהאי גוונא איסור הכנה, וראיה
לדבר ממה שלמדנו לעיל בסעיף ה' "יכול אדם לומר
לחבירו לברך פלוני אני הולך למחר, לך עמו, כיון שהיום
יכול לילך לשם, וכל כל כיוצא בזה שיש בו צד היתר
לעשותו היום יכול לומר לחבירו שיעשנו למחר".

יז] ועל כרחק דאין איסור הכנה אלא כגון להדיח כלים
משבת לחול, או להציע המטות מושבת לחול, כי באלו
עושה מעשה, אבל דיבור וקריאה לא נקרא מעשה ואין
ואיסור הכנה.

יח] מה שהתיר הרשב"א לקרוא ספרי חכמה בשבת, יש
שצדדו לומר דאם הוא מקצוע ופרנסה שלו, ובשבילו
בא לקרות בהם, כגון אם בא להיות רופא, או נוטע אילנות,
או לגדל בהמות ועופות, וקורא בספרי חכמה הללו כדי
להיות בקי במלאכתו, אסור משום איסור ממצוא הפצ"ק.

יט] אמנם מסתימת דברי שו"ע ומפרשים משמע דבכל ענין
מותר. והטעם כי מצוינו שאין איסור ממצוא הפצ"ק
כשאינו ניכר, וגם כאן אינו ניכר למה הוא לומד בספר זה
אם משום ידיעה בעלמא או לצורך פרנסתו, ולכן מותר
לדעת הרשב"א הנ"ל.

בכל יום א' בערב משעה 8:00 - 9:00, מתקיים שיעור בשו"ע אורח חיים ח"א בביהמ"ד נייטרא

[עומדים כעת בהלכות ברכת הפירות - סימן ר"ב סעיף י"א]